

REGERINGSKANSLIET JUSTITIEDEPARTEMENTET	
Ink	2017 -02- 0 1
Dnr	Ju2016/06811/L5

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar avseende betänkandet SOU 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten

Brottsofferjouren Sverige är remissinstans till detta betänkande, men då utredningen är mycket omfattande väljer vi att endast lämna synpunkter på de delar som närmast berör vår verksamhet.

Brottsbeteckningen våldtäkt ersätts med sexuellt övergrepp

Det finns starka skäl som talar emot en ändring av en så extremt inarbetad rubricering som våldtäkt, å andra sidan finns det också sakliga skäl som utredningen fört fram för en ändring. Dock kan en ändring av brottsbeteckningen våldtäkt få konsekvenser vid internationella jämförelser beträffande forskning, samverkan och erfarenhetsutbyte. Likaså finns det många olika sorters sexualbrott som tillkommit under åren. Det är de allra mest integritetskränkande brotten som finns. Om man tar bort ett så starkt värdeladdat ord som våldtäkt och ersätter det med sexuellt övergrepp alternativt sexuell kränkning så finns det en avsevärd risk att detta kan blandas samman med andra sexualbrott som inte har lika högt straffvärde. Dessutom ger det fel signaler, det finns en risk att sexuellt övergrepp alternativt sexuell kränkning inte uppfattas som lika allvarligt och förkastligt som våldtäkt. Vid övervägande av de skäl som anförts ovan för och emot ett bibehållande av brottsbeteckningen våldtäkt anser Brottsofferjouren Sverige att våldtäktsbegreppet bör bibehållas.

Dock ser vi också behovet att stärka våldtäktsbegreppet. Vi vill betona att brottsrubriceringen våldtäkt omfattar inte bara fysiskt våld utan även psykiskt våld såsom hot om fysiskt våld mot brottsoffret eller anhörig, utnyttjande av maktposition, utpressning och andra påtryckningsmedel där brottsoffret hamnar i underläge och gärningspersonen kan utnyttja detta för att få sexuella tjänster. Lagen bör tydliggöra detta bättre. Andra aktuella exempel på detta ser vi när flyktingar och asylsökande tvingas till sexuella övergrepp och våldtäkt för att de står i ekonomisk skuld eller annan beroendeställning till människosmugglare. På samma sätt som våldsbegreppet differentierats när det gäller våld i nära relation till att omfatta inte bara fysiskt våld utan även psykiskt våld, sexuellt våld, ekonomiskt våld och existentiellt våld så bör även våldsbegreppet vid

Brottsofferjouren

Adress:

Hammarby Fabriksväg 25, plan 6
120 30 Stockholm

Telefon:

08-644 88 00

E-post och web:

info@brottsofferjouren.se
www.brottsofferjouren.se

Bank/postgiro:

BG: 5652-9829
PG: 469 92 46-7

Org.nr:

815600-8784

våldtäkt tydligare utvidgas och förstärkas. Det psykiska våldet får inte underskattas.

Brottsofferjouren Sverige anser att en person som utsatts för våldtäkt eller våld i nära relation kommer i kontakt med hälso- och sjukvården för fysiska skador bör alltid även en undersökning genomföras för att bedöma vilket stöd och vilka verktyg den våldsutsatta personen behöver för att bearbeta det psykiska våldet. På samma sätt som de fysiska skadorna dokumenteras för att användas som bevis vid en rättsprocess bör även det psykiska traumat dokumenteras och användas i rättsprocessen.

Fokus behöver också läggas på människans försvarsmekanismer vid hotfulla situationer såsom flykt- kamp- eller frysningsrespons, så kallad "fight-or-flight-or-freeze response". Frysningsrespons är en vanlig försvarsmekanism vid våldtäkt då brottsoffret är för rädd för att göra något aktivt motstånd. Resonemangen "hellre utsatt för våldtäkt bara jag får behålla livet" eller att mentalt lämna sin kropp och tänka att "min kropp kan du våldföra dig på, men aldrig min själ" möter Brottsofferjouren ofta vid stödinsatser till personer som utsatts för våldtäkt och sexuella övergrepp. Här behövs mer kunskap inom rättsväsendet om dessa vanliga reaktioner. Den föreslagna samtyckeslagstiftningen kan med fördel komma till god användning i sådana fall i kombination med ökad medvetenhet inom rättsväsendet om mänskliga försvarsmekanismer.

Deltagandet i en sexuell handling ska vara frivilligt

Brottsofferjouren Sverige instämmer i förslaget om att införa en lagstiftning som bygger på frivillighet. Dock kan förslaget leda till svåra gränsdragningsproblem, men vi anser att fördelarna med förslaget om frivillighet överväger. Vi instämmer också i utredarnas åsikt att införandet av en lagstiftning som bygger på frivillighet inte torde komma att leda till fler fällande domar, antalet fällande domar är dock inte mest betydelsefullt utan vilka signaler som ges rörande beteendemönster. Bevisläget kommer fortfarande att vara problematiskt då det sällan finns några vittnen till våldtäkt och sexuella övergrepp. Ur ett brottsofferperspektiv ger ändå samtyckeslagstiftningen rätt signaler om vad som är tillåtet och vad som inte är tillåtet enligt lagstiftningen och att vi genom lagstiftning kan forma det samhälle vi vill leva i.

Omständigheter som innebär att ett uttryckt val att delta inte ska tillmätas betydelse

Vi ser positivt på förslagen och instämmer i dessa.

Sexuella övergrepp som sker t.ex. på internet

Tillägget att utöka bestämmelserna om sexuell kränkning och sexuellt övergrepp till att omfatta även om barnet förmås till att utföra handlingarna på sig själv eller på någon annan stöder Brottsofferjouren Sverige helhjärtat.

Brottsrubriceringen våldtäkt känns extra angelägen här. Lagstiftningen måste följa med i samhällets utveckling i den här problematiken när det gäller dessa fruktansvärda brott.

Ett synnerligen grovt brott införs för sexuella övergrepp mot vuxna och barn

Förslaget att införa ytterligare en grad för de allvarligaste sexualbrotten ser Brottsofferjouren Sverige som positivt. Likaså instämmer vi i att den föreslagna straffskalan ska börja vid fängelse i sex år. Dock kvarstår vår uppfattning om att brottsrubriceringen våldtäkt inte bör ersättas med sexuellt övergrepp, varför vi i konsekvens därmed vill ha brottsrubriceringen synnerligen grov våldtäkt. Vi instämmer också att den nya brottsrubriceringen är lämplig att använda vid penetration av mycket små barn på grund av de stora skador som penetration orsakar i en liten utvecklad barnkropp. Dock vill vi även lyfta det psykiska våldet som kan vara mycket omfattande inte bara på mycket små barn utan även på större barn och vuxna. Det psykiska traumat påverkar många gånger resten av livet för brottsoffret. Ur brottsofferperspektiv bör både fysiskt och psykiskt våld vägas in i brottet.

Brottsofferjouren Sverige vill i sammanhanget även föreslå att barnpornografibrottet förs in under sexualbrottskapitlet i stället för under störande av allmän ordning. Vi anser att barnpornografi innefattar sexuella övergrepp och/eller våldtäkt mot barn och därmed borde ingå i sexualbrottslagstiftningen.

Skärpt syn på sexualbrott mot barn som har fyllt femton men inte arton år

Brottsofferjouren grundar sig på FN:s konventioner om mänskliga rättigheter där även barnkonventionen ingår. Vi instämmer därför helt i resonemanget att alla barn är barn fram till att de blir myndiga, vilket i Sverige innebär vid 18 års ålder. Eftersom barnkonventionen nu föreslås bli svensk lag är detta ännu viktigare att ta hänsyn till, se SOU 2016:19. Detta innebär att vi stödjer förslaget om ett tillägg i lagstiftningen om att det särskilt ska beaktas vid brottsrubriceringen om brottet har riktat sig mot ett barn, det vill säga under 18 år. Det är inte godtagbart att barn mellan 15 och 17 år ska ha ett sämre rättsskydd. Särskilt inte som utredningen nämner att statistiken visar att unga kvinnor mellan 16-24 år löper betydligt större risk än befolkningen i övrigt att utsättas för sexualbrott. Ett förstärkt rättsskydd för barn mellan 15-17 år stärker också lagen mot barnnäktenskap då det ger ännu tydligare signaler om att detta inte är acceptabelt och strider mot svensk lagstiftning.

Oaktsamhetsansvar införs för sexualbrott

Brottsofferjouren Sverige stödjer förslaget om att oaktsamhetsansvar införs för sexualbrott.

Bättre stöd till målsäganden under rättsprocessen

De tre ändringar i lagen om målsägandebiträde som föreslås står Brottsofferjouren Sverige helt och fullt bakom. Detta ligger också i linje med intentionerna i EU:s brottsofferdirektiv.

Ur brottsofferperspektiv är det av yttersta vikt att brottsoffret får stöd så fort som möjligt i rättsprocessen. Att utse ett målsägandebiträde omedelbart när förundersökning har inletts eller återupptagits när det gäller sexualbrott underlättar för brottsoffret att orka genomföra en för brottsoffret krävande rättsprocess, vilket stärker rättssäkerheten. Direkt vid polisanmälan är det även mycket viktigt att brottsoffret får frågan om ideellt brottsofferstöd, vilket tyvärr inte alltid fungerar optimalt. Ett direkt brottsofferstöd ökar också sannolikheten för att brottsoffret orkar genomföra rättsprocessen samt att brottsoffret får hjälp till professionell vård vid behov, exempelvis psykolog, gynekolog, urolog eller annat stöd.

Skärpta krav på kompetens och lämplighet hos den som utses till målsägandebiträde ser Brottsofferjouren Sverige positivt på, liksom att bestämmelsen om substitution ändras så att rättens medgivande krävs innan ett målsägandebiträde får sätta någon annan i sitt ställe.

Granskningen av rättsväsendets hantering av sexualbrott

Brottsofferjouren Sverige instämmer i kommitténs åsikt att vad alla medborgare bör kunna förvänta sig är att rättsväsendet alltid gör sitt yttersta för att klara upp anmälda brott. Vi är medvetna om att bevisningen inte alltid räcker till för att lagföra alla gärningspersoner, men med ökad utbildning och kompetens inom rättsväsendet, rätt resurser och god lagstiftning ökar både uppklarandandelen och antalet fällande domar. Ur brottsofferperspektiv är det förödande med en nedlagd förundersökning, då brottsoffret inte får möjlighet till upprättelse och många gånger upplever sig inte bli trodd eller tagen på allvar. Vi ser därför positivt på den granskning kommittén har gjort av hälso- och sjukvården, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar.

Hälso- och sjukvården

Förslaget att Socialstyrelsen ska få i uppdrag att se över om det är lämpligt att genom föreskrifter ålägga hälso- och sjukvården att spara prover i spårsäkringssatserna i två år enligt NCK:s rekommendationer instämmer Brottsofferjouren Sverige i. Enligt våra erfarenheter stämmer det att personer som utsatts för våldtäkt många gånger inte vill polisanmäla brottet direkt, men väljer att polisanmäla efter en tid. Därför anser vi att NCK:s rekommendation om att spara proverna i två år bör följas och att Socialstyrelsen bör utreda möjligheterna i att säkerställa detta genom föreskrifter.

Vi instämmer även i förslaget att låta Rättsmedicinalverket i samråd med andra myndigheter som har kunskap och erfarenhet av rättsintyg genomföra en översyn av rättsintygsreformen. Bristen på rättsläkare som kan utfärda rättsintyg är stor över hela landet, vilket väcker frågor om vilka andra professioner som också skulle kunna utfärda rättsintyg. Brottsofferjouren Sverige vill även påpeka vikten av rättsintyg som dokumenterar de psykiska skador som den brottsutsatta personen fått, inte bara de fysiska skadorna.

Polismyndigheten

Få polisanmälda våldtäkter leder till åtal, vilket också konstateras i utredningen. Mörkertalet för de som aldrig gör en polisanmälan är dessutom stort. Många brottsoffer väljer att inte utsätta sig för den påfrestning som en rättsprocess utgör av flera skäl. Rädsla för förövaren, oro för att inte bli trodd, våldtäkten kan ha skadat brottsoffret så svårt fysiskt och/eller psykiskt att den brottsutsatta inte orkar göra en anmälan är några av de skäl för att inte polisanmäla som de brottsoffer vi möter anger trots att Brottsofferjouren försöker stötta brottsoffret till att göra en polisanmälan. Ett annat vanligt förekommande skäl vi möter är att brottsoffret inte tycker det är någon idé att göra en polisanmälan för "det leder ändå ingen vart" som många uttrycker det. Därför är det ett stort problem för både rättssäkerheten och allmänhetens tilltro till rättssystemet när så få anmälningar leder till åtal.

Polisens bristande resurser med för få poliser (i heltidstjänster räknat, inte nödvändighetsvis i antal) samt polisresurser som gått till ökat antal uppgörelser mellan kriminella gäng och gränsbevakning har också bidragit till att sexualbrottsutredningar blivit liggande på grund av att dessa blivit nedprioriterade. Dessutom har den stora omorganisationen inom Polismyndigheten bidragit till att tidigare kompetens och rutiner försvunnit. Förmedlingen av brottsoffer till ideella organisationer såsom brottsofferjourer och kvinnojourer har också minskat kraftigt, vilket innebär ett minskat brottsofferstöd till utsatta. Detta är särskilt allvarligt vid sexualbrott då mycket stöd, ofta under lång tid behövs. Insatser för att åtgärda resursbristerna inom Polismyndigheten behöver snabbt sättas in. Därför emotser Brottsofferjouren Sverige de förslag kommer från kommittén om att polisen behöver redovisa vilka åtgärder som görs för att komma till rätta med den allvarliga situationen, att beslutade arbetsmetoder implementeras i hela organisationer samt att resultaten från åtgärderna följs upp. Men utöver detta anser Brottsofferjouren Sverige att det behöver fattas politiska beslut om ytterligare resurser till Polismyndigheten för att säkerställa rättssäkerheten.

Vi instämmer även i förslaget om att Polismyndigheten i samråd med Åklagarmyndigheten bör utreda om myndighetens föreskrifter och allmänna råd bör ändras så att åklagare ska överta ledningen av förundersökningen vid sexualbrott för att förhindra ogrundade bedömningar på ett alltför tidigt stadium i förundersökningen. Förhoppningsvis skulle fler sexualbrott leda till åtal då.

Brottsofferjouren Sverige ser också mycket positivt på förslaget att flytta internetrelaterade sexualbrott till regional och nationell nivå inom polisen, istället för som den nya polisorganisationen har beslutat att detta ska utredas på lokal nivå. På regional och nationell nivå är det lättare att behålla relevant kompetens inom området, lättare att flytta resurser mellan olika lokala områden vid behov samt att det leder till bättre kompetens hos de utredande poliserna om samma poliser hanterar dessa typer av ärenden. Det är också lättare för en regional och nationell utredningsgrupp att hålla sig uppdaterade om tekniska utvecklingar på internet och att se mönster i brotten, liknande modus operandi som kan tyda på en och samma förövare i flera brott. En nationell IT-enhet för internetrelaterade sexualbrott skulle också underlätta vid internationella samarbeten. Dock anser Brottsofferjouren Sverige att detta behöver åtgärdas skyndsamt, utan att lägga tid på löpande redovisningar i hur arbetet fortskrider och utredningar inom myndigheten.

Åklagarmyndigheten

Brottsofferjouren Sverige instämmer i förslaget om att ge Åklagarmyndigheten i uppdrag att utreda om även de bör inrätta specialavdelningar gällande internetrelaterade sexualbrott där det finns både kunskap om IT-relaterade problem samt sexualbrott liknade ovanstående förslag inom Polismyndigheten. Brottsofferjouren ser goda resultat hos de domstolar som har åklagare med särskild kompetens inom våld i nära relation och barnrättsärenden, på liknande sätt tror vi att det skulle ge fördelar att inrätta specialavdelningar gällande internetrelaterade sexualbrott.

Sveriges domstolar

I den granskning kommittén har genomfört av Sveriges domstolar anser de att det är en tillräckligt väl fungerande organisation för att hantera sexualbrottsärenden, samt att det förbättringsarbete som genomförts i bemötandefrågor för den som är part eller vittne i sexualbrottsmål är tillräckligt gott. Bemötandefrågorna kan dock allmänt sätt förbättras ytterligare enligt Brottsofferjouren Sveriges uppfattning. Vi ser därför att det fortfarande finns utrymme för fortsatt förbättringsarbete gällande bemötandefrågor i sexualbrottsärenden och instämmer därför i förslaget om att Domstolsverket ska få fortsatt uppdrag i att följa upp arbetet och ge stöd till enskilda domstolar samt kartlägga om det finns enskilda domstolar som har större behov av stöd i arbetet än andra.

Vi instämmer också i förslaget att Domstolsverket genom Domstolsakademin bör få uppdrag att se över och utveckla den utbildning som erbjuds domare när det gäller domarrollen för att lära domare hur de på bästa sätt kan stävja ovidkommande frågor till målsäganden, exempelvis om målsägandens tidigare sexuella erfarenheter.

Brottsofferjouren Sverige noterar med glädje att utredningen nämner det utbildningsbehov som finns hos domstolarna även när det gäller andra särskilt sårbara brottsoffer; vid våld i nära relation, våldsutsatta hbtq-personer samt reaktioner hos brottsoffer och attityder och fördomar kring sexualbrott. Vi vill även lägga till ökad kompetens om brottsutsatta personer med funktionsnedsättning, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld mot äldre. Enligt EU:s brottsofferdirektiv är det viktigt med individuellt brottsofferstöd som utgår från den enskilda individens specifika behov. Detta gäller naturligtvis genom hela rättsprocessen. Ett exempel kan vara om någon part eller vittne i en rättegång har en ADHD-diagnos så kan den personen behöva korta pauser under rättegången för att kunna behålla fokus på vad som sägs för att rättegången ska kunna fortgå på ett rättssäkert sätt. Adekvat utbildning redan på juristlinjen, liksom för andra relevanta yrkesutbildningar, om ovanstående brottsoffergrupper tas upp i Universitetskanslerämbetets rapport 2015:25. Brottsofferjouren Sverige hyser därför gott hopp om att denna utbildning kommer att ingå redan i yrkesutbildningen inom en snar framtid.

Vi ser också positivt på förslaget att låta Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) och Brottsoffermyndigheten få ett uppdrag att ta fram och genomföra informations- och utbildningsinsatser tillsammans med berörda myndigheter om de lagändringar som genomförs utifrån detta betänkande.

Sven-Erik Alhem
Förbundsordförande

Heléne Carlsson
Kvinnofridsansvarig